

3. ÜNİTE

İSLAM VE İBADET

Ünitemize Hazırlanalım

1. İnsan niçin ibadet etmeye ihtiyaç duyar? Düşüncelerinizi sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.
2. "Ameller niyetlere göre değer kazanır." hadisini ibadetler açısından değerlendiriniz.
3. İbadetlerin toplumsal hayata katkılarını araştırınız.
4. Mü'minûn suresi, 115; Zâriyât suresi, 56; Bakara suresi, 21. ve En'âm suresi, 162. ayetlerinin meallerini defterinize yazınız.
5. Mükellef, ihsan, birr kavramlarını araştırarak defterinize yazınız.

Kavramlar : İbadet, mükellef, salih amel, ihlas

1. İslam'da İbadet ve Kapsamı

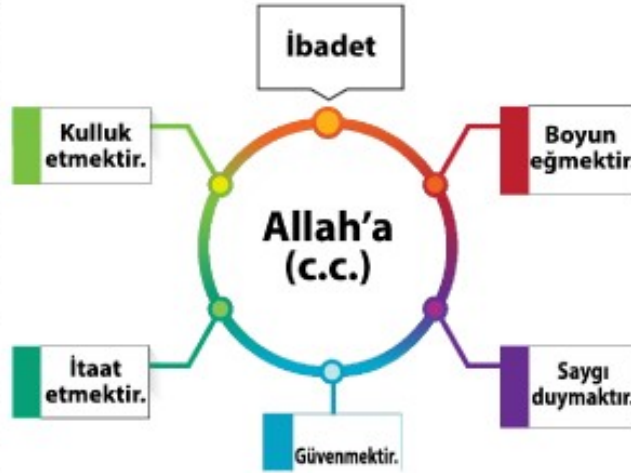
Bir insan Allah'a (c.c.) olan bağlılığını hangi davranışlarla gösterir?

Allah (c.c.) insanları kendisine kulluk etmeleri için yaratmış, peygamberleri vasıtasıyla nasıl bir hayat sürmeleri gerektiğini onlara bildirmiştir. Hz. Âdem'den (a.s.) Hz. Muhammed'e (s.a.v.) kadar bütün peygamberlerin insanlığı davet ettiği kurtuluş yolunun ortak adı İslam'dır. Bütün peygamberler insanları Allah'a (c.c.), elçilerine ve ahirete iman etmeye; Allah'a (c.c.) ibadet etmeye ve O'nun rızası doğrultusunda kulluk bilinciyle yaşamaya davet etmişlerdir. Bu davete icabet eden insan, hayatını anlamlandırmış ve yaratılış amacını bulmuştur.

İnsan; Rabini tanımak ve O'na ibadet etmek için yaratılmış ve yaratılmışların en şerefli olanı olarak nitelendirilmiştir.¹ İbadet Allah'ı (c.c.) tanımanın ve O'na iman etmenin tabii bir neticesidir. **İbadet** kelime olarak boyun eğmek, itaat etmek, saygı duymak, kulluk etmek, tapınmak gibi anlamlara gelir. Dinî bir kavram olarak ibadet; müminin Allah'ın (c.c.) rızasını kazanmak için kulluk görevini yerine getirmesi, emirlerine uyması ve yasaklarından kaçınmasıdır.² İnsan Allah'a (c.c.) karşı sevgi, saygı ve itaatini en güzel şekilde ibadetle gösterir.

Kur'an-ı Kerim'de "**Ben cinleri ve insanları ancak bana ibadet etsinler diye yarattım.**"³ ayetiyle insanların ibadet için yaratıldıkları bildirilmiştir. Yaratılış gayesine uygun olarak yaşamak isteyen insan sadece Allah'a (c.c.) kulluk etmelidir. "**Ancak sana kulluk ederiz ve yalnız senden yardım isteriz.**"⁴ ayeti ibadetin yalnızca Allah (c.c.) için yapılması gerektiğini ifade etmektedir. Başka bir ayette de "**Yalnız Allah'a ibadet et ve şükredenlerden ol!**"⁵ buyrulurken yalnızca Allah'a (c.c.) ibadet edilmesi emredilmiştir.

Özel anlamda ibadet denilince namaz, oruç, zekât, hac gibi Allah'ın (c.c.) farz kıldığı, belli kurallara göre yapılan ibadetler kastedilir. Bunlar Kur'an'da kesin olarak yapılması emredilen ve Hz. Muhammed (s.a.v.) tarafından nasıl yapılacağı öğretilmiş günlük, haftalık, yıllık ibadetlerdir. Bu ibadetlerin belirli vakitleri ve uygulama şekilleri bulunmaktadır. Farz ve vacip olarak nitelendirilen zorunlu ibadetlerin dışında nafil ibadetler de vardır. Nafil ibadetler bir mümin için hayatı ve kulluğu güzelleştiren amellerdir. Teheccüd, kuşluk gibi namazlar, Ramazan ayı dışında tutulan oruçlar nafil ibadetlere örnek olarak verilebilir.

1 bk. Zâriyât suresi, 56. ayet; İsrâ suresi, 70. ayet; Tîn suresi, 4. ayet.

2 bk. MEB Dinî Terimler Sözlüğü, s. 195.

3 Zâriyât suresi, 56. ayet.

4 Fâtiha suresi, 5. ayet.

5 Zümer suresi, 66. ayet.

İSLAM VE İBADET

3. Ünite

YAZALIM

Aşağıdaki mekânlarda yapılabilecek salih amelleri boş bırakılan yerlere yazınız.

Sokak	
Cami	
Ev	
Okul	
Park	
Halı saha	
Kütüphane	
Otobüs	
Spor salonu	

İslam'a göre ibadet kavramı, vakti ve şekli belirli olan ibadetlerle sınırlı değildir. İnsanın Allah'a (c.c.) karşı duyduğu sevgi ve saygının neticesi olarak O'nun rızasına uygun davranması da genel anlamda ibadet olarak kabul edilir. İslam'a göre Allah'ın (c.c.) rızasını kazanma niyetiyle yapılan her güzel iş ve davranış salih amel olarak nitelendirilir ve ibadet sayılır. Allah'ın (c.c.) hoşnutluğunu kazanmak amacıyla kişinin anne babasına iyi davranması, büyüklere saygılı olması, öğrendiği faydalı bilgileri arkadaşlarıyla paylaşması, güler yüzlü olması, yaşadığı yeri temiz tutması gibi davranışlar da ibadet değeri taşımaktadır. Aynı zamanda Allah'ın (c.c.) yasakladığı yalan, gıybet, iftira, haksızlık, içki, kumar ve zina gibi kötülüklerden sakınmak da ibadet kapsamına girer. Burada önemli olan bu amellerin Allah'ın (c.c.) rızasını kazanma niyetiyle yapılmış olmasıdır. Hz. Peygamber (s.a.v.) *"Vücuttaki bütün eklem-ler için her gün sadaka vermek gerekir. Bineğine binmek isteyen kişiye yardım etmek veya eşyasını bineğine yüklemek sadakadır. Güzel söz sadakadır. Namaza giderken atılan her adım sadakadır. Yol göstermek sadakadır."*⁶ buyurarak bu güzel amellerin her birini ibadet olarak nitelendirmiştir. Bu ibadet anlayışı Müslümanları daima iyilik peşinde koşan insanlar olmaya teşvik etmektedir. Çünkü bir Müslüman için hayatın amacı Allah'ın (c.c.) rızasını kazanmaktır. Allah'ın (c.c.) rızası da ancak ibadet bilinciyle yaşayıp iyi ve güzel davranışlar sergileyerek elde edilebilir. Yüce Allah bu güzel davranışları yapan kimseleri ödüllendireceğini Kur'an'da şu şekilde bildirmiştir: **"Allah iman edip salih amel işleyenleri, karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için size Allah'ın ayetlerini apaçık okuyan bir peygamber göndermiştir."**

Allah'ın (c.c.) rızası için yapılan her güzel iş ve davranış salih ameldir.

6 Buhârî, Cihad, 72.

3. Ünite

İSLAM VE İBADET

Kim Allah'a inanır ve faydalı iş yaparsa Allah onu, içinden ırmaklar akan, içinde ebedî kalacakları cennetlere sokar. Allah o kimse için gerçekten güzel bir rızık vermiştir.”⁷

Allah (c.c.), **“Ey iman edenler! Rükû ve secde edin, Rabbinize ibadet edin, hayır işleyin ki kurtuluşa eresiniz.”⁸** buyurarak kurtuluşun iman ve ibadete bağlı olduğunu bildirmiştir.

BİLGİ KUTUSU

Âbit:

1. Kulluk ve ibadet eden.
2. Allah'ın emirlerini içtenlikle yerine getiren.
3. Bütün varlığıyla Allah'a yönelen, İslam dininin gereklerini gerçek anlamıyla yaşayan.

“Tövbe edenler, âbidler, hamdedenler, oruç tutanlar, rükû edenler, secde edenler, iyiliği emredip kötülükten sakındıranlar ve Allah'ın sınırlarını koruyanlar... İşte o müminleri müjdele. (Ne mutlu onlara)!” (Tevbe suresi, 112. ayet.)

Mabut:

1. Kendisine ibadet edilen, tapınılan varlık, ilah, rab.
 2. İbadet edilmeye layık olan tek varlık, Allah.
- Ey benim her taşı bir mabed-i iman yurdum
Seni er geç bana bir gün verecek Mabudum.*

Mehmet Akif Ersoy

Hız. Peygamber (sav), Allah'tan başka varlıkları mabud edinen müşrik bir toplumu tek olan Allah'a ibadet etmeye çağırmıştır. İslam dinine göre Allah'tan başka hiçbir varlık mabud edinilemez. Çünkü Allah'tan başka hiçbir varlık ibadete layık değildir.

“Ey iman eden kullarım! Şüphesiz, benim yarattığım yeryüzü geniştir. Her durumda (ve her yerde) yalnız beni mabud ediniz.” (Ankebut suresi, 56. ayet.)

Mabet:

1. İbadet edilen yer, ibadethane, tapınak.
Her dinin kendine özgü mabedleri vardır. Yahudilerin mabedlerine havra veya sinagog, Hristiyanlarınkine kilise, Müslümanlarınkine ise cami veya mescid denir.
2. Müslümanların toplu olarak ibadet edebilmeleri için yapılmış olan yer, cami, mescid, musalla.

*Ruhumun senden ilahî şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne namahrem eli.
Bu ezanlar ki şehadetleri dinin temeli
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.*

Mehmet Akif Ersoy

(MEB Dinî Terimler Sözlüğü, s. 4 ve s. 277.)

⁷ Talâk suresi, 11. ayet.

⁸ Hac suresi, 77. ayet.

2. İslam'da İbadetin Amacı ve Önemi

İnsanın Allah'a (c.c.) ibadet etmesi niçin önemlidir?

Özel anlamda farz ve nafil ibadetlerin, genel anlamda bütün salih amellerin temel amacı kişiyi Allah'ın (c.c.) rızasına ulaştırmaktır. Yüce Allah'ın insanın yapacağı ibadetlere ihtiyacı yoktur. İnsanların, emirlerine uymayıp yasaklarından kaçınmamasının O'na herhangi bir zararı olamaz. İnsan Allah'a (c.c.) olan şükür borcunu yerine getirebilmek, O'na olan sevgi ve saygısını gösterebilmek için ibadetlere ihtiyaç duyar. İbadetler, insanın ruhunu yüceltir, onu kötülüklerden arındırır.

İbadetler, imanın kalpte kök salmasını sağlar. Çünkü ibadetler imanın yaşanması ve tadına varılması demektir. Kur'an-ı Kerim'de birçok ayette iman ile salih amel birlikte zikredilmektedir.⁹ İman etmek insanı salih ameller işlemeye sevk eder, ibadetler de imanı kuvvetlendirir.

İbadet her şeyden önce Allah (c.c.) emrettiği için yapılır. Bu konuda Yüce Allah şöyle buyurmuştur: **"Ey insanlar! Sizi ve sizden öncekileri yaratan Rabbinize kulluk edin..."**¹⁰

Yalnızca Allah'a ibadet etmek, insanı diğer varlıkların ve kendi arzularının kölesi olmaktan korur. Allah'ı (c.c.) tanımak ve ona ibadet etmek insanı kula kulluktan kurtarır, gerçek anlamda özgür kılar.

İnsan, kötü davranışları çoğu zaman yanlış olduğunu bildiği halde yapar. Bu, iradesinin zayıflığından kaynaklanır. İnsanın iradesini terbiye etmesi gerekir. Bu da ancak ibadetle mümkün olabilir. İbadetler insan iradesini kuvvetlendiren ve insanı ahlaki sorumluluklar konusunda daha duyarlı olmaya hazırlayan uygulamalardır. Mesela oruç gerçek bir sabır eğitimidir. Namaz, günde beş vakit insanı Allah'ın (c.c.) huzurunda boyun eğdirerek kibirden ve her türlü kötülükten alıkoyar.¹¹ Zekât insandaki mal hırsını terbiye eder, toplumsal dayanışmayı arttırır. Hac zorluklarla mücadeleyi ve kardeşlik bilincini öğretir.

İman, ibadet etmeyi gerektirir.
İbadetler de imanı kuvvetlendirir.

DEĞERLENDİRELİM

"Kul bir hata işlerse kalbine siyah bir nokta konulur. Şayet o, günden vaze geçerse, bağışlanma diler, tevbe edip Allah'a dönerse kalbi arınır. Eğer bunları yapmaz, günah ve hataya geri dönerse siyah nokta artırılır ve neticede bütün kalbini kaplar. Allah'ın, 'Yaptıkları yüzünden kalpleri pas tutmuştur.' diye anlattığı pas işte budur."

(Tirmizî, Tefsîru'l-Kur'ân, 83.)

Bu hadis-i şerifi göz önünde bulundurarak günah tevbe ilişkisi hakkında düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

9 bk. Bakara suresi, 25. ayet; Beyyine suresi, 7. ayet.

10 Bakara suresi, 21. ayet.

11 bk. Ankebût suresi, 45. ayet.

3. Ünite

İSLAM VE İBADET

TARTIŞALIM

“Ey hükümdar! Biz cahiliye zihniyetine sahip bir kavimdik. Ağaçtan ve taştan yapılmış putlara tapar, kendiliğinden ölmüş hayvanların etlerini yer, kız çocuklarını diri diri toprağa gömer, insanlık dışı bütün kötülükleri yapardık. Akrabalarımızla ilgilenmez, komşu hakkı tanımazdık. Kuvvetli olanlarımız zayıflarımızı ezer, zenginlerimiz fakirlerin sırtından geçinirdi. Hak hukuk nedir bilinmezdi.

Biz bu halde iken Allah (c.c.), bizim içimizden asil soylu, doğru, güvenilir, iffetli olarak bildiğimiz birini peygamber olarak gönderdi. O bizi bir olan Allah’a (c.c.) inanmaya ve yalnızca O’na ibadet etmeye çağırdı. Atalarımızdan miras kalan putlara tapmaktan bizleri kurtardı. Doğru söylemeyi, emanete riayet etmeyi, akrabalarla iyi geçinmeyi, komşuları gözetmeyi emretti. Bütün kötülük ve günahları, kan dökmeyi, yalancı şahitlik yapmayı, yetim malı yemeyi ve namuslu kadınlara iftira etmeyi ise yasakladı.

Biz de onu doğruladık ve ona iman ettik. Allah’tan (c.c.) ona gelenlere tabi olduk. Sadece Allah’a (c.c.) ibadet ederek O’na hiç bir şeyi ortak koşmadık. Onun haram kıldıklarını haram, helal kıldıklarını ise helal bildik. Halkımız bu sebeple bize düşman oldu, bize zulmettiler. Allah’ı (c.c.) bırakıp eskisi gibi putlara tapmamız ve önceden yaptığımız kötülükleri yeniden işlememiz için bize işkence ettiler. Hayat bizim için çekilmez bir hale geldi, dinimizi yaşayamaz olduk. Baskı ve zulümler dayanılmaz bir noktaya geldiğinde senin ülkeni sığındık. Seni başkalarına tercih ettik. Senin himaye ve komşuluğuna can attık. Ey hükümdar, biz senin yurdunda hiç bir kötülüğe maruz kalmayacağımızı ümit ediyoruz.”

(İbn Hişâm, es-Sîret, C 1, s. 336.)

Câfer b. Ebû Talip’in Habeşistan kralı Necaşi karşısındaki bu konuşması İslam’ın hangi ilkelerini ön plana çıkarmaktadır? Arkadaşlarınızla tartışınız.

İnsan kendisine verilen küçük bir hediye yahut yapılan ufak bir iyilik karşısında teşekkür etmeyi ihmal etmez. O halde kendisini yaratan, etrafını güzelliklerle süsleyen, ona sayısız nimetler ihsan eden Allah’a (c.c.) da şükretmelidir. Bunun yolu da Yüce Allah’a (c.c.) en güzel şekilde ibadet etmektir.

İbadet, inanan insanı Allah’a (c.c.) yaklaştırır, sıkıntılardan korur. Hayatın zorlukları karşısında bunalıma düşen, ümitsizliğe kapılan insan ibadet sayesinde çıkış yolu bulur. İbadet, insanı dünyanın maddi bağlarından kurtararak ruhen yüceltir. İbadet bilinciyle yaşayan insan Allah’ı (c.c.) unutmaz. Allah’ın (c.c.) sevgisi kalbine yerleşir. Kötülüklerin esaretinden kurtulur. Allah’a (c.c.) olan inancı ve bağlılığı, onu yanlış yollardan korur. Doğru yolda, düzgün bir hayat sürmesini sağlar. İman eden insan için ibadet dünya ve ahiret mutluluğunun anahtarıdır.

İbadet insanı iyiliklere sevk eder, kötülüklerden uzaklaştırır. İbadetler sayesinde yüce yaratıcıyla bağına güçlendiren insan iyiliklere yönelir. Allah (c.c.) katında kazandığı değeri kaybetmek istemeyen kişi, O’nun yasakladığı kötülüklerden de uzaklaşır. Allah’ın (c.c.) yasaklarından kaçınmanın da ibadet olduğu bilinciyle yaşar.

3. İslam'da İbadet Yükümlülüğü

Sorumluluk denince aklınıza neler geliyor?

Yüce Allah insana akıl ve irade vermiştir. Akıllı ve iradesi sayesinde insan kendisine, çevresine ve Rabbine karşı sorumluluklarını yerine getirebilir. Dolayısıyla akıl ve irade insan için hem sorumluluk sebebi hem de sorumluluklarını yerine getirme aracıdır.

İnsanın en büyük yükümlülüğü Allah'a (c.c.) karşı olan kulluk görevidir. Diğer bütün sorumlulukları bu yükümlülüğe göre konumlanır. İnsanın kendisine, topluma ve çevreye karşı sorumlulukları Allah'a (c.c.) kulluk sorumluluğunun birer parçasıdır.

Mükellef ve Ef'al-i Mükellefin

Yüce Allah insanı kendisine kulluk edebilecek kabiliyetlerle donatmıştır. Akıllı ve ergenlik çağına ulaşmış her mümini farz ibadetleri yapmakla sorumlu tutmuştur. Dinin emirlerini yerine getirmek ve yasaklarından kaçınmakla sorumlu tutulan kimseye **mükellef** denir.¹² Kişinin ibadetle mükellef olması, ibadete güç yetirebilmesine bağlıdır. İslam hiç kimseyi gücünün yetmediği ibadetlerle sorumlu tutmamıştır.¹³ İslam'a göre akıl ve irade ibadetle mükellef olmanın şartlarıdır. Kişinin, akletme ve irade kabiliyetinin bulunmadığı uyku, baygınlık, delilik gibi durumlarda ibadet mükellefiyeti yoktur. Yine kişi, yanıltma, unutma

ya da başkası tarafından zorlanma sebebiyle yerine getiremediği ibadetlerden de sorumlu tutulmamıştır. Çünkü burada da kişinin iradesini kullanamaması söz konusudur. Böylesi durumlar için Allah (c.c.) müminlere şu duayı öğretmiştir: "... **Ey Rabbimiz! Unutur ya da yanıltırsak bizi sorumlu tutma! Ey Rabbimiz! Bize, bizden öncekilere yüklediğin gibi ağır yük yükleme! Ey Rabbimiz! Bize gücümüzün yetmediği şeyleri yükleme! Bizi affet, bizi bağışla, bize acı!..**"¹⁴

Ef'al-i mükellefin, sözlükte "mükelleflerin fiilleri" anlamına gelir. Terim olarak da dinen yükümlü sayılan insanların davranışları ve bunlarla ilgili hükümler anlamındadır.¹⁵ Akıllı ve ergenlik çağına gelmiş her Müslüman yaptıklarından sorumludur. Bu sorumluluk bazı davranışları yapmayı, bazılarını da yapmamayı gerektirir. Farz, vacip, sünnet, mendup kavramlarıyla İslam'ın yapılmasını istediği davranışlar kastedilir. Yapılmaması istenen davranışlar ise haram ve mekruh kavramlarıyla belirtilir. Mubah kavramı da insanın yapıp yapmamakta serbest olduğu davranışlar için kullanılır.

12 bk. MEB Dinî Terimler Sözlüğü, s. 325.

13 bk. Bakara suresi, 286. ayet.

14 Bakara suresi, 286. ayet.

15 Salim Ögüt, "Ef'al-i Mükellefin", TDV İslam Ansiklopedisi, C 10, s. 452.

3. Ünite

İSLAM VE İBADET

Farz

Farz kelimesi; belirlenmiş, kesinleştirilmiş şey, pay, nasip gibi anlamlara gelir. Terim olarak ise dinin mükelleften yapılmasını kesin ve bağlayıcı şekilde istediği iş ve davranışlar anlamındadır.¹⁶

Farzlar farz-ı ayn ve farz-ı kifâye olarak ikiye ayrılır. Farz-ı ayn; dinen sorumlu sayılan her Müslümanın yapması gereken davranışlardır. Beş vakit namaz, Ramazan orucu, zekât ve hac ibadetleri farz-ı ayn'dır. Farz-ı ayn olan amelleri terk etmek haramdır ve terk edenler günah işlemiş sayılırlar. Farz-ı kifâye ise bazı Müslümanların yapmasıyla diğerlerinin üzerinden sorumluluğu kalkan davranışlardır. Mesela cenaze namazını bazı Müslümanlar kıldığında diğerlerinden sorumluluk düşer. Müslüman toplumlarda ilimle meşgul olmak, iyiliği emredip kötülükten sakındırmak, Kur'an-ı Kerim'i ezberlemek, toplum için zaruri meslekleri icra etmek de farz-ı kifayedir. Farz-ı kifaye olan bir ameli hiç kimse yerine getirmesse bütün Müslümanlar bundan sorumlu sayılır.

Dinimizde farzlar, ayetlerle belirlenmiş ve Hz. Peygamber de farzların nasıl uygulanacağını Müslümanlara göstermiştir. Namaz, oruç, hac gibi ibadetler böyledir. Farzı inkâr eden kişi dinden çıkar, terk eden ise görevini ihmal etmiş ve günah işlemiş olur. Farzları yerine getiren Müslüman, Allah'ın (c.c.) övgüsüne mazhar olur, sevap kazanır ve ahirette ödüllendirilir.

Vacip

Vacip kelimesi sözlükte yapılması gerekli, zorunlu olan anlamına gelir. Terim olarak ise yapılması farz seviyesinde olmayan fakat sünnetten daha kuvvetli olan dinî hükümler anlamında kullanılmıştır. Bu anlamdaki vacip terimini Hanefi Mezhebi'nin âlimleri kullanmışlardır.¹⁷ Ramazan'da verilen fitır sadakası, vitir ve bayram namazları ile kurban kesmek vaciptir.

Vaciplerin yapılması beklenir ve istenir. Vacip bir emri yerine getirmeyen kişi günah işlemiş olur. Dünyada kınanır, ahirette de ceza görür. Ancak farzdan farklı olarak, vacibi inkâr eden dinden çıkmaz.

Ramazan orucu farz-ı ayn'dır.

Cenaze namazı farz-ı kifâyedir

DÜŞÜNELİM

Bazı işleri yapmak farz olduğu gibi bazı işleri de yapmamak farzdır. Mesela Allah'ın (c.c.) haram kılmış olduğu içki içmek, kumar oynamak, hırsızlık yapmak, yalan söylemek gibi davranışları yapmamak farzdır.

Bayram namazı kılmak vaciptir.

¹⁶ İbrahim Kâfi Dönmez, "Farz", TDV İslam Ansiklopedisi, C 12, s. 184.

¹⁷ bk. MEB Dinî Terimler Sözlüğü, s. 375.

Sünnet

Sünnet kelimesi sözlükte yol, âdet, gidişat, huy, karakter, tavır, davranış gibi anlamlara gelir. Terim olarak ise Hz. Peygamber'in farz ve vacip dışında yaptığı veya yapılmasını tavsiye ettiği davranışlar anlamındadır.¹⁸

Sünnet, Kur'an-ı Kerim'le birlikte dinimizin temel kaynaklarından. Kur'an-ı Kerim'in doğru anlaşılabilmesinde sünnetin vazgeçilmez bir önemi vardır. Namaz, oruç, hac, zekât ve kurban gibi ibadetlerin nasıl yapılacağını Hz. Peygamber bizzat uygulayarak ashabına öğretmiştir. Bu uygulamalar, nesilden nesile aktarılarak bize kadar ulaşmıştır.

Namazın nasıl kılınacağı Hz. Muhammed'in (s.a.v.) sünnetinden öğrenilmiştir.

Ef'âl-i mükellefin açısından sünnet, sünnet-i müekke ve sünnet-i gayri müekke olarak iki kısımda ele alınır.

Sünnet-i müekke: Hz. Peygamberin farz ve vacibin yanı sıra devamlı yaptığı, çok az terk ettiği iş, davranış ve ibadetlerdir. Sabah namazının sünneti, öğle namazının ilk ve son sünnetleri, namazları cemaatle kılmak, ezan, kamet, selamlaşmak, dişleri temizlemek gibi davranışlar sünnet-i müekkededir. Hz. Peygamberi örnek alarak sünnet-i müekke ve yerine getirenler Allah (c.c.) katında hoş karşılanır, övgüye lâyık görülür, sevap kazanır. Terk edenler cezaya ve günaha çarptırılmasa da dinen kınanır.¹⁹

Sünnet-i gayri müekke: Hz. Peygamberin bazen yapıp bazen terk ettiği iş, davranış ve ibadetlerdir. İkinci ve yatsı namazlarının ilk sünnetleri sünnet-i gayri müekkededir. Sünnet-i gayri müekke ve yerine getiren sevap ve övgüye lâyık görülür, terk edenler ise dinen kınanmaz.

Hz. Peygamberin, sünnet-i gayri müekke olarak yaptığı ibadetlerin yanında günlük hayattaki uygulamalarından oluşan bazı sünnetleri de vardır. Kılık kıyafet ve yeme içme konusundaki tercih ve davranışları bu tür sünnetlerindendir. Bir Müslüman, Hz. Peygamberin bu tür davranışlarını, ona olan sevgi ve bağlılığından dolayı yaparsa sevap kazanır ve övgüye lâyık olur.²⁰

18 bk. MEB Dinî Terimler Sözlüğü, s. 416.

19 Ali Bardakoğlu, İlmihâl I, (İman ve İbadetler), s. 168.

20 Ali Bardakoğlu, İlmihâl I, (İman ve İbadetler), s. 168.

3. Ünite

İSLAM VE İBADET

Mendup

Mendup kelimesi sözlükte istenen, arzulanan, kendisine çağrılan şey demektir. Terim olarak ise dinen yapılması kesin ve bağlayıcı olmaksızın istenen ve terkedilmesi kınanmayan işleri ifade eder.²¹ Kuşluk ve teheccüd gibi nafîle namazlar, Ramazan dışında tutulan nafîle oruçlar menduptur. Farz, vacip ve sünnet dışında kalan Hz. Peygamberin yapılmasını tavsiye ettiği güzel davranışlara mendup yerine müstehap da denir. İnsanlarla iyi geçinmek, fakirlere zekâtın dışında yardımda bulunmak, güler yüzlü olmak gibi ahlaki güzelleştiren davranışlar da menduptur.

Mubah

Mubah kelimesi sözlükte açığa çıkan, açıklanan, serbest bırakılan şey demektir. Dinî bir terim olarak ise mükellefin yapıp yapmamakta serbest bırakıldığı fiiller anlamına gelir.²² Mübah, helal ve caiz kavramlarıyla birlikte kullanılır. Yenilmesi, içilmesi, kullanılması veya yapılması ayet ve hadislerle yasaklanmamış olan şeyler mubah, helâl ve caizdir. Mubah olan bir şeyi haram saymak yanlıştır. Çünkü İslam'a göre haramı ve helâli belirleyen Allah (c.c.) ve Resulüdür.

Bir fiilin dinî hükmü konusunda herhangi bir açıklama yoksa o fiilin mubah olduğuna hükmedilir. Mubahın yapılmasında veya yapılmamasında sevap ya da günah yoktur. Bununla birlikte kişi mubah olan bir fiili iyi niyetle ve ibadet kastıyla yapması halinde sevap kazanır. Yine mubah olan fiil bir farzın işlenmesine vesile olarak yapılsa kişiye sevap kazandırır. İslam dininde bir kimsenin cihada hazırlık amacıyla binicilik, yüzücülük, atıcılık gibi bedenini eğitme faaliyetleri buna örnek gösterilir. Mubah olan bir işi harama aracı kılmaksa kişiye günah kazandırır. Mesela halı sahada maç yapmak mubah bir fiildir. Ancak bu maçı kumar aracı yapmak mubah olan fiili harama dönüştürür ve oynayanları günaha sokar.

Mubaha yakın anlamda kullanılan caiz kelimesi, sözlükte geçip gitmek, mümkün, serbest ve geçerli olmak anlamlarına gelir. Dinî bir terim olarak caiz, dinen veya hukuken yapılmasına müsaade edilen fiiller demektir.²³

Helâl kavramı ise, haramın karşıtı olarak sözlükte bir fiilin mubah, caiz ve serbest olması ve yasağın kalkması gibi anlamlara gelir. Dinî bir terim olarak izin verilmiş, hakkında bir yasaklama ve kısıtlama bulunmayan davranışları ifade eder. Helâl, caiz ve mubahla eş anlamlı olmakla birlikte daha çok haramın zıt anlamlısı olarak kullanılır.

Helal olan yiyecekleri yemek mubahtır.

21 Ferhat Koca, "Mendup", TDV İslam Ansiklopedisi, C 29, s. 128.

22 İbrahim Kâfi Dönmez, "Mubah", TDV İslam Ansiklopedisi, C 30, s. 341.

23 Ali Bardakoğlu, İlmihâl I, (İman ve İbadetler), s. 172.

İSLAM VE İBADET

3. Ünite

Mubah, helâl ve caiz görülen işlerin yapılmasında bir mecburiyet olmadığı gibi, terkedilmelerinde de bir günah söz konusu değildir. Ancak bir Müslümanın mubah, helâl ve caiz olan şeyleri tamamen terk etmesi veya tüm vaktini bunlara ayırması doğru bulunmamıştır. Mesela helal olan yiyecek ve içecekleri yemek içmek mubah-tır. Yeme içmeyi tamamen terk etmek ya da çok fazla abartıp sağlığa zarar vermek mubah olan fiili günaha dönüştürür. Mubah olan iş ve davranışlarda ölçülü ve den-geli olmak gerekir.

Haram

Haram kelimesi sözlükte yasaklanmış yer, koruluk, yasak bölge gibi anlamlara gelir. Dinî bir terim olarak ise Allah'ın (c.c.) kesin olarak yasakladığı söz ve davranış-lar demektir.²⁴

Allah'a (c.c.) şirk koşmak, fakirlik korkusuyla çocukları öldürmek, bir cana haksız yere kıymak gibi kötü davranışlar şu ayette kesin bir dille yasaklanarak haram kılın-mıştır: **"De ki: 'Gelin, Rabbinizin size haram kıldığı şeyleri bildireyim: Ona hiçbir şeyi ortak koşmayın, ana babaya iyilik edin, fakirlik korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin; sizin ve onların rızkını veren biziz. Gizli ve açık kötülöklere yak-laşmayın ve Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymayın. Düşünesiniz diye Allah size bunları emretti.'"**²⁵

Haramlar ayetlerle veya hadislerle belirlenmiştir. Haram işlemek, Allah (c.c.) katında büyük günahdır. Müslümanın haramlardan kaçınması gerekir. Haramlardan kaçınmak sevap kazandıran bir ibadettir.

YORUMLAYALIM

"Helâl apaçık belli, haram da apaçık bellidir. Bunların arasında, halktan birçoğunun helâl mi haram mı olduğunu bilmediği şüpheli şeyler vardır. Dinini ve namusunu korumak için bunları yapmayan kurtuluştadır. Bunlardan bazısını yapan kimse ise haram işlemeye çok yaklaşmış olur. Nitekim korunun etrafında hayvanlarını otlatan kimse de koruya dalma tehlikesi ile burun buruna gelmiş olur. Dikkat ederseniz her hükümdarın bir korusu vardır. Allah'ın korusu da haram kıldığı şeylerdir."

(Buharî, Büyü, 2.)

Yukarıdaki hadisi okuyarak bir Müslümanın haramlara karşı göstermesi gereken tavrın ne olması gerektiğini yorumlayınız.

Mekruh

Mekruh; İslam'a göre haram olmadığı halde istenmeyen, hoş görülmeyen söz ve davranışlardır. Mekruhtaki yasaklık haramdaki kadar kesin ve bağlayıcı delillere dayanmaz. Ancak bu durum, mekruhun işlenebileceği anlamına da gelmez.²⁶

İkinci namazından sonra, güneşin batmasından az önce nafîle namaz kılmak, soğan, sarımsak yiyerek camiye gitmek, abdest alırken suyu israf etmek gibi fiiller mekruhtur.

²⁴ bk. MEB Dinî Terimler Sözlüğü, s. 153-154.

²⁵ En'âm suresi, 151. ayet.

²⁶ bk. MEB Dinî Terimler Sözlüğü, s. 289.

3. Ünite

İSLAM VE İBADET

Mekruhlardan kaçınmak, Hz. Peygamberin tavsiyelerini ve güzel ahlâkını, İslâm toplumlarının ortak kültürünü ve ahlâkî değerlerini hayata taşıyabilmek açısından son derece önemlidir.²⁷

YAZALIM

Ef'âl-i mükellefinin her biriyle ilgili örnekler yazınız.

FARZ	
VACİP	
SÜNNET	
MENDUP	
MUBAH	
HARAM	
MEKRUH	

4. İslam'da İbadetlerde Temel İlkeler

Makbul bir ibadet hangi duygu ve düşünceler içerisinde yapılmalıdır?

Allah'ın (c.c.) emrettiği bütün ibadetler için geçerli bazı temel ilkeler söz konusudur. İbadetlerin Allah (c.c.) katında makbul olması için bu ilkelere uyulması gerekir. Kur'an ve sünnete uygunluk, niyet ve ihlas bunların başlıcalarıdır.

Kur'an ve Sünnete Uygunluk

Kur'an-ı Kerim'de ibadetler hakkında gerekli bilgiler verilmiş, ibadetlerin yapılışı ise Hz. Peygamberin rehberliğine ve uygulamasına bırakılmıştır. Mesela namaz, oruç, zekât, hac gibi ibadetler Kur'an'da açıkça emredilmiş; bu ibadetlerin nasıl yapılacağını ise Hz. Muhammed (s.a.v.) göstermiştir.

İbadetler yalnızca Yüce Allah'ın emir ve yasaklarıyla belirlenmiştir ve kişilerin yorumlarına açık değildir. Dolayısıyla ibadetlerin geçerli olabilmesi için Kur'an ve sünnete uygun olması gerekir. Bu sebeple ibadetlerin yalnızca Allah'ın (c.c.) emrettiği ve Hz. Peygamberin açıklayıp gösterdiği tarzda yapılması esastır. Bu konuyla

²⁷ bk. Ali Bardakoğlu, İlmihâl I, (İman ve İbadetler), s. 174.

İSLAM VE İBADET

3. Ünite

ilgili olarak Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmaktadır: **"Kim Resul'e itaat ederse, Allah'a itaat etmiş olur..."**²⁸ Hz. Peygamber'in (s.a.v.) kendisine vahyedilen ayetleri tebliğ etmek yanında onları açıklama ve uygulama görevi de vardır. Hz. Peygamber (s.a.v.) **"Namazı benden gördüğünüz şekilde kılın."**²⁹ buyurarak ibadetlerin öğrenilmesinde ve uygulanmasında sünnete uygunluğun gerekliliğine işaret etmiştir. Dolayısıyla hiç kimse kendi arzusuna göre bir ibadet ortaya koyamayacağı gibi, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) uygulamalarına aykırı şekilde de ibadet edemez. Bu nedenle Kur'an'da emredilen ve Hz. Muhammed (s.a.v.) tarafından açıklanıp gösterilen şeklin dışındaki ibadet tarzları dinde bid'at olarak nitelendirilir ve kınanır.

BİLGİ KUTUSU

Bid'at, Hz. Peygamberin sünnetinde bulunmayan herhangi bir davranışın ibadet olarak uygulanması veya mevcut ibadet şekillerinde artırma ya da eksiltme yapılması anlamına gelir. Bu konuda Hz. Muhammed (s.a.v.) de şöyle buyurmuştur:

"Sözlerin en doğrusu Allah'ın Kitabı'dır. Yolların en iyisi Muhammed'in yoludur. İşlerin en kötüsü (dinde) sonradan uydurulanlardır. Ve her bid'at, dalâlettir."

(Ahmed b. Hanbel, III, 310.)

Niyet

İbadetler yapılırken gözetilmesi gereken temel ilkelerden biri niyettir. İbadet eden kimsenin niyeti ibadeti yalnız Allah (c.c.) için yapmak olmalıdır. Bu, İslam'ın özünü oluşturan tevhid inancının temelidir. Allah'a (c.c.) inanan bir insan hiçbir şeyi O'na ortak koşmaz, ibadetlerini yalnızca O'nun için yapar, her türlü riyadan ve gösterişten uzak durur. Bu bakımdan inanan insanın ibadet ve yaşantısı Kur'an-ı Kerim'in: **"...Şüphesiz benim namazım, ibadetlerim, hayatım ve ölümüm âlemlerin Rabbi Allah içindir."**³⁰ ayetinin ruhuna uygun olmalıdır.

Allah'ın (c.c.) rızasını gözeterek yaşayan bir insan, ibadetlerinde dünyalık bir menfaat beklentisi içinde olmaz. Çünkü ibadetin asıl amacının manevi olgunluğa erişmek, kötülüklerden korunmak ve Allah'ın (c.c.) verdiği nimetlere şükretmek olduğunu bilir. Bütün peygamberler tarafından vurgulanan **"Bunun için sizden dünyevi bir karşılık beklemiyorum. Benim ücretim ancak âlemlerin Rabbi olan Allah'a aittir."**³¹ ayetiyle ifade edilen manayı dikkate alarak iyiliklerin karşılığını Allah'tan (c.c.) bekler.

Hız. Peygamber **"Ameller niyetlere göredir..."**³² hadisiyle ibadetlerin yapılmasında niyetin

YORUMLAYALIM

"Allah sadece samimi bir şekilde ve kendi rızası gözetilerek yapılan amelleri kabul eder."

(Nesâî, Cihâd, 24.)

Yukarıdaki hadis-i şerife göre amellerin kabul edilmesi için nelere dikkat edilmelidir? Yorumlayınız.

28 Nisâ suresi, 80. ayet.

29 Buhârî, Ezan, 18.

30 En'âm suresi, 162. ayet.

31 Şuarâ suresi, 109. ayet.

32 Buhârî, Bedü'l-vahy, 1.

3. Ünite

İSLAM VE İBADET

önemini vurgulamıştır. Gösteriş ve dünyevi beklenti içinde yapılan ibadetler Allah (c.c.) katında geçersizdir. Dolayısıyla gerek ibadetlerde gerek diğer davranışlarda yalnızca Allah'ın (c.c.) rızasını ve hoşnutluğunu kazanmak amacıyla hareket etmek gerekir. Hz. Peygamber, *"Allah sizin suretlerinize ve mallarınıza bakmaz, ancak kalplerinize ve amellerinize bakar."*³³ buyurarak salih amellerin ve insanın kalbinde taşıdığı niyetin Allah (c.c.) katındaki değerini vurgulamıştır.

"Ey yücelik ve ikram sahibi Allah'ım! Beni ve ailemi dünyada ve ahirette her an sana ihlas ve samimiyetle bağlı kıl." (Ebû Dâvûd, Vitr, 25.)

ihlas

ihlas, sözlükte samimiyet, içtenlik, kalbî ve karşılıksız sevgi, samimi bağlılık, doğruluk, temizlik, saflık, gösterişsizlik gibi anlamlara gelir. Terim olarak ise tutum ve davranışlarda sadece Allah'ın (c.c.) hoşnutluğunu gözetme, sözün öze uyması, riyakârlıktan ve ikiyezlülükten uzak olmak demektir.³⁴

Kur'an-ı Kerim'de ihlas hem şirke hem riyaya zıt bir anlam taşır. Bir ayette **"Hâl-buki onlara, ancak dini Allah'a has kılarak, hakka yönelen kimseler olarak O'na kulluk etmeleri, namazı kılmaları ve zekâtı vermeleri emredilmiştir. İşte bu dosdoğru dindir."**³⁵ buyrulurken ibadetlerin ihlasla Allah'a (c.c.) yönelerek yapılması gerektiği vurgulanmıştır. Buna

BİLGİ KUTUSU

iman nedir?

"Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe, hayrı ve şerri ile kadere inanmandır."

İslam nedir?

"Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmaksızın O'na ibadet etmen, namazı dosdoğru kılman, zekâtı vermen, Kâbe'yi haccetmen ve Ramazan orucunu tutmandır."

İhsan nedir?

"Allah'ı görüyormuşsun gibi O'na kulluk etmendir; çünkü her ne kadar sen O'nu görmesen de O, seni görmektedir."

(Cibril hadisinden kısaltılarak alınmıştır.)
(Buhârî, İman, 37.)

³³ Müslim, Birr, 34.

³⁴ bk. MEB Dinî Terimler Sözlüğü, s. 203.

³⁵ Beyyine suresi, 5. ayet.

İSLAM VE İBADET

3. Ünite

göre ibadetlerin kabul edilmesi için öncelikle iman, ardından da isteyerek ve gönülden yapılması gerekir. İbadetlerin geçerliliği ve manevi fayda vermesi ancak samimiyetle yapılmasına bağlıdır.

Samimiyet, içten olmak demektir. İbadetlerde niyetin saflaştırılması ve Allah (c.c.) rızası dışında bütün diğer düşünce ve beklentilerden arındırılması bir Müslüman için hayat boyu süren bir gayedir. İşte bu temiz ve samimi yöneliş ihlastır. Bu durum, Kur'an-ı Kerim'de **"Biz sana kitabı gerçeğin ta kendisi olarak indirdik. O hâlde sen de ihlasla yalnız Allah'a ibadet et!"**³⁶ buyrularak ifade edilmektedir. Hz. Peygamber de ihlasın önemini bir hadisinde şöyle açıklar: *"Allah sadece samimi bir şekilde ve kendi rızası gözetilerek yapılan amelleri kabul eder."*³⁷

Müslümanın ibadetinde ve günlük hayatında Allah'ın gözetiminde olduğu düşüncesiyle yaşaması gerekir. Allah'a karşı samimiyetin ve ihlasın zirvesi O'nu görüyormuş gibi yaşamaktır. Nitekim Hz. Peygamber bu durumu ihsan olarak ifade etmiş ve şöyle buyurmuştur: *"...İhsan Allah'ı görüyormuşsun gibi O'na kulluk etmendir; çünkü her ne kadar sen O'nu görmesen de O, seni görmektedir..."*³⁸

LİSTELEYELİM

Aşağıdaki tanımlara göre hayatınızda var olan ihsan örneklerini listeleyiniz.

İhsan:

* İyilik etmek, iyi ve güzel davranmak, yaptığı işi güzel yapmak, bağışlamak, bağışta bulunmak, ikram etmek.

* İnsanın başta ana ve babası olmak üzere diğer insanlara yönelik sevgi ve saygıya dayalı özverili tutumu.

* İnsanın, Allah'ın (c.c.) huzurunda olduğunu hissetmeye çalışarak O'nu görüyormuşçasına ibadetlerini yerine getirmesi.

36 Zümer suresi, 2. ayet.

37 Nesâî, Cihad, 24.

38 Buhârî, İman, 37.

3. Ünite

İSLAM VE İBADET

5. İslam'da İbadet Ahlak İlişkisi

İbadetlerin kişiyi hangi açılardan geliştirmesi beklenir?

İbadetlerin belli şekil ve şartları olduğu gibi bireysel ve toplumsal hayata bakan yönleri de vardır. İbadetler, insanları ruhen olgunlaştırır, kötü yönelişlerini engeller ve onları ahlaken yükseltir. Ayrıca ibadetlerin sağladığı sosyal yardımlaşma ve dayanışma, birliktelik, barış ve dostluk huzurlu bir toplumun oluşmasına da katkıda bulunur.

İbadetler insanı Allah'a (c.c.) yaklaştırır. Allah'a (c.c.) yönelen ve O'nun ölçülerini hayatında uygulamaya çalışan insan, bu tutumuyla yüce Allah ile arasındaki bağı güçlendirmiş olur. İbadetler, bu bağı somut göstergeleridir. Mesela günde beş vakit namazını kılan bir Müslüman, her seferinde kendini Allah'ın (c.c.) huzurunda hisseder. Böylece insan, Rabbini sürekli hatırlar ve O'nu asla unutmaz. Zekât ve sadaka ibadetleriyle Müslümanın malının bir kısmını ihtiyaç sahiplerine vermesi, mal ve servet edinme tutkusunu azaltır. Oruç tutan kişi; yeme içme arzularını, şehvet ve öfke gibi güdülerini denetim altına alır. Bu sayede manevi olgunluğunu artırarak Allah'a (c.c.) yaklaşmış olur.

Dua, Allah (c.c.) ile insan arasındaki bağı kuvvetlendiren ibadetlerdendir. Allah'a (c.c.) inanan ve güvenen bir kimse tabii olarak duaya yönelir. Bu yöneliş, insana büyük bir manevi destek ve sıkıntılarla başa çıkma gücü sağlar. Kur'an-ı Kerim'de Allah'ın (c.c.) insana şah damarından daha yakın olduğu³⁹ ve dualara icabet ettiği belirtilmektedir. Bir ayet-i kerime, "**Kullarım sana beni sorduğunda (söyle onlara): Ben çok yakınım. Bana dua ettiği vakit dua edenin dileğine karşılık veririm. O hâlde (kullarım da) benim davetime uysunlar ve bana inansınlar ki doğru yolu bulsunlar.**"⁴⁰ buyrulurak bu konuya dikkat çekilmiştir.

İbadet aynı zamanda kulun Allah'a (c.c.) olan şükürünün bir göstergesidir. Şükür, Yüce Allah ile ilişkiyi güçlendirmenin en önemli yollarından biridir. Yüce Allah, bir insanın kendisine yakınlığını ve samimiyetini karşılıksız bırakmaz. Kendisiyle ilişkisini güçlendirmek için gayret edenin bu emeğini boşa çıkarmaz, ona bahşettiği maddi ve manevi nimetlerini artırır. Kur'an-ı Kerim'de "... **Andolsun, eğer şükrederseniz elbette size nimetimi artırırım. Eğer nankörlük ederseniz, hiç şüphesiz azabım çok şiddetlidir...**"⁴¹ buyrulurak bu gerçek ifade edilmiştir.

İnsan, Allah'a (c.c.) ibadetle huzur bulur. Kur'an-ı Kerim'de bu husus "... **Biliniz ki, kalpler ancak Allah'ı anmakla huzur bulur.**"⁴² şeklinde ifade edilmektedir. Diğer taraftan insan, bu dünyanın karmaşası içinde çeşitli sıkıntılarla karşılaşır. Allah'a (c.c.) ibadet eden bir mümin, böylesi durumlarda metanetini yitirmez. Bunun Allah'ın (c.c.) bir imtihanı olduğunu bilir, sabreder ve zorluklarla mücadele eder.

TARTIŞALIM

Duanın insanın zorluklarla başa çıkmasına katkısı nedir? Tartışınız.

39 bk. Kâf suresi, 16. ayet.

40 Bakara suresi, 186. ayet.

41 İbrâhîm suresi, 7. ayet.

42 Ra'd suresi, 28. ayet.

"... Müminler, yalnız Allah'a dayanıp güvensinler."⁴³ ayetinde insanın sabırlı, kararlı ve dayanıklı olabilmesi için güvenebileceği en yüce makamın Allah (c.c.) olduğu vurgulanır. Bu şekilde Yüce Allah'a yönelen insan, içine düştüğü sıkıntılardan ibadet sayesinde kurtulur.

İbadet, kulluğun bir gereğidir. Sadece zor anlarda başvurulacak bir sığınma kapısı olarak görülmemelidir. İbadetin insanın iç dünyasına olumlu katkısı devamlılığıyla mümkündür. Yüce Allah bu konuda **"Sana ölüm gelinceye kadar Rabbine ibadet et."**⁴⁴ buyurmaktadır. Hz. Peygamber de **"...Allah katında amellerin en sevimsisi, az da olsa devamlı olanıdır."**⁴⁵ buyurarak ibadette devamlılığın önemini vurgulamaktadır.

Kişi, ibadet sayesinde kendini daha iyi tanır ve güçlü bir karakter sahibi olur. Kötülüklerden arınarak olgunlaşır. Bu olgunluk, kişide güven duygusu oluşturur; ona nefesine hâkim olma melekesi kazandırır, aşırılıklardan ve zararlı davranışlardan uzak durur.

İnsan çeşitli sebeplerle bilerek ya da bilmeyerek hataya düşebilir, günah işleyebilir. İnsandan beklenen hiç hata yapmaması değil; hatalarında ısrar etmemesi, hatasının farkına varıp hemen tövbe etmesidir. Müslüman günah işlediğinde Yüce Allah'tan af dileyerek O'nun sonsuz merhametine sığınmalıdır. Bu şekilde tövbe, kendi yanlış tercihinden vazgeçme, Allah'a (c.c.) yönelme ve O'nun buyrukları doğrultusunda hayatına yeniden düzen verme girişimidir. Kur'an-ı Kerim'de **"... Ey kendilerine kötülük edip aşırı giden kullarım! Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin..."**⁴⁶ buyrularak kulun hatalarından dolayı tövbe etmesi ve Allah'ın (c.c.) onu affedeceğine dair umudunu canlı tutması istenir.

Kur'an-ı Kerim'de **"Kitap'tan sana vahyolunanı oku, namazı dosdoğru kıl. Muhakkak ki namaz hayâsızlıktan ve fenalıktan alıkoyar..."**⁴⁷ buyrularak namaz sayesinde kişinin kötülöklere karşı koyabileceği vurgulanmıştır. Hz. Muhammed (s.a.v.) de **"Oruç bir kalkandır. Oruçlu, saygısızlık yapmasın, kötü konuşmasın. Eğer biri kendisine sataşırsa iki defa 'Ben oruçluyum.' desin..."**⁴⁸ buyurarak oruç ibadetinin insanlar arası ilişkilerdeki olumlu rolüne vurgu yapmıştır.

NOT EDELİM

"Müminlerin iman bakımından en mükemmeli, ahlâk bakımından en güzel olanıdır."

(Ebu Dâvûd, Sünnet, 15.)

"Nerede olursan ol, Allah'a karşı sorumluluğunun bilincinde ol! Kötülüğün peşinden iyi bir şey yap ki onu yok etsin. İnsanlara da güzel ahlâka uygun biçimde davran!"

(Tirmizî, Birr, 55.)

NOT EDELİM

"Günahtan tövbe etmek, günahı terk edip bir daha ona dönmemektir."

(Ahmed b. Hanbel, I, 446.)

43 Teğâbün suresi, 13. ayet.

44 Hicr suresi, 99. ayet.

45 Ebû Dâvûd, Tatavvu', 27.

46 Zümer suresi, 53. ayet.

47 Ankebût suresi, 45. ayet.

48 Buhârî, Savm, 2.

3. Ünite

İSLAM VE İBADET

İbadetler insana sorumluluk bilinci kazandırır. Olgun insan sorumluluk bilinciyle hareket eder. Örneğin beş vakit namaz kılan Müslüman zamanı planlar ve onu verimli kullanmayı öğrenir. Böylece Allah'a (c.c.), ailesine ve topluma karşı sorumluluklarını vaktinde yerine getir. Zekât ve sadaka ibadeti sayesinde insan başkalarının derdiyle dertlenmeyi, bollukta da darlıkta da ihtiyaç sahiplerini gözetmeyi öğrenmiş olur. Hac ve kurban ibadeti de birlikte hareket etme ve sosyal yardımlaşma açısından kişinin sorumluluk duygusunun gelişmesine katkı sağlar.

Yüce Allah, ibadetlerle Müslümanları tertemiz yapmak ve üzerlerindeki nimetlerini tamamlamak istemektedir.⁴⁹ Çünkü kin, düşmanlık, kibir, alay etme, alkol, uyuşturucu, fuhuş gibi aşırı eğilim ve davranışlar gerçeği görmeye; doğru ve yerinde davranmaya engel olur. Bu davranışlar kalplerin körelmesine ve vicdanların kararmasına sebep olur. Bu kötü huyları alışkanlık hâline getirenlerin hem Allah (c.c.) ile hem de insanlar ve diğer varlıklarla ilişkisi bozulur. Dinimizde ibadetlerin her biri, insanın manevi açıdan arınmasına, ruh ve ahlak güzelliği kazanmasına yardımcı olur. Bu nedenle insan, ibadetleri bir yük olarak görmemelidir. İbadetlerin kendisine verilmiş bir nimet olduğunu bilmeli ve arınmak için bu fırsatı iyi değerlendirmelidir.

İbadetler insanın ahlaken olgunlaşmasına katkı sağlar.

İbadetler toplumun kaynaşmasına katkı sağlar. Birçok ibadet bu birlik ve beraberliği sağlamaya yöneliktir. Namazlarını cemaatle kılmaya devam eden, camide sürekli bir araya gelen Müslümanlar birbirlerinin sevinç ve kederlerini paylaşma imkânı bulur. Müslümanlar için cuma özel bir gündür. Kur'an-ı Kerim'de **"Ey iman edenler! Cuma günü namaz için çağrı yapıldığı zaman, hemen Allah'ın zikrine koşun ve alışverişi bırakın. Eğer bilerseniz bu, sizin için daha hayırlıdır."**⁵⁰ buyru-lararak cuma gününün ve cuma namazının önemine dikkat çekilmiştir. Tarih boyunca da cuma namazı Müslümanların bir araya gelerek birbirleriyle görüşüp kaynaştıkları bir ibadet olmuştur. Hatta cuma günü Müslümanların haftalık bayramı olarak kabul görmüştür.

Ramazan ve kurban bayramlarında toplumun her kesiminden insanlar bayram namazı için camilere koşarlar. Namaz sonrasında birbirleriyle bayramlaşırlar. Bu günlerde dargınlar barışır, büyükler ve hastalar ziyaret edilir. Birliktelik ve kaynaşma bayramlarda zirveye çıkar.

49 bk. Mâide suresi, 6. ayet.

50 Cuma suresi, 9. ayet.

İSLAM VE İBADET

3. Ünite

OKUYALIM

*“Sen Allah ile beraber olunca O,
daima varlığının işaretlerini sana hissettirir.”*

(Malcolm X)

İmanın Özgürleştirdiği Bir Şahsiyet: Malcolm X

Malcolm Little, ABD'nin Nebraska eyaletinde 19 Mayıs 1925'te doğdu. 15 yaşında okuldan ayrıldı. Birçok suça bulaştı. Hapse girdiğinde henüz 21 yaşındaydı. Hapishane kitaplarla tanıştı. Çok iyi bir okur haline geldi. Bu sayede bilgisi ve kültürü arttı. Müslüman oldu ve Siyah Müslümanlar grubuna katıldı. 1952 yılında hapisten çıktı. Siyah Müslümanlar hareketinin önemli önderlerinden biri oldu. İsmi önce Malcolm X, sonra da Malik el-Şahbaz

olarak değiştirdi. Hakikat arayışına hiç ara vermedi. Hep adaletin ve hakikatin peşinden koştu. Mensubu bulunduğu hareketin gerçek İslam'la alakasının olmadığını fark etti ve 1964 yılında hareketten ayrıldı. Aynı yıl Afrika'ya ve Ortadoğu'ya iki seyahat gerçekleştirdi. Hac esnasında farklı ırklardan ve renklerden Müslümanların kardeşçe ibadet ettiklerine şahit olması onu derinden etkiledi. İslam'ın ırkçılığa en büyük çare olacağına kanaat getirdi. Ülkesine döndüğünde çeşitli konuşmalar yaparak tecrübelerini insanlarla paylaştı. Yaptıklarından rahatsız olanlar tarafından 21 Şubat 1965'te Harlem'de bir konuşma sırasında şehit edildi.

Onun hayatı imanın ve ibadetin insana kazandırdığı değer ve güzelliklerin çarpıcı bir örneğidir. Malcolm X yaşadığı esaslı ve büyük dönüşümün nedenini şu şekilde ifade etmiştir:

“İnsanlar bir insanın bütün hayatının bir tek kitapla değişebileceğinin farkında değiller.”

(Bu kitap için yazılmıştır.)

Hac ibadeti farklı ırk, dil, ülke ve renklerden Müslümanları bir araya getirir. Bütün bu insanlar aynı gaye ve ideallerle yola çıkıp aynı ibadeti yapmanın şuuruyla hareket eder. Herkes ihram kıyafetine bürünüp “Lebbeyk Allahümme lebbeyk” (Sen çağırdın ben geldim, buyur Allah'ım.) diyerek Kâbe'ye yönelir. Hac esnasında makam, mevki ve statü farkı ortadan kalkar. Bu yönüyle hac ibadeti, makam, mevki ve zenginlikten kaynaklanan kibir ve gururun yanlışlığının fark edilmesini sağlar.

Ramazan ayı; mukabele, iftar, teravih, bayramlaşma gibi ibadetlerle komşuluk ve akrabalık bağlarını güçlendirir. Ramazanda oruç tutarak gün boyu aç ve susuz kalan bir insan, açlığın ve susuzluğun zorluğunu fark eder. Bu sıkıntıları yaşayan insanları görmezden gelmez ve onların yardımlarına koşar. Oruçlu insan, Hz. Peygamberin “Kim kötü söz ve davranışları bırakmazsa onun yemeyi içmeyi terk etmesinin Allah'ın ihtiyacı yoktur.”⁵¹ hadisine uyarak orucun sadece aç ve susuz kalmak olmadığını bilir. Bu durum, kişide kötülüklerden uzak durma ve kötülüklerle karşı

51 Buhârî, Savm, 8.

3. Ünite

İSLAM VE İBADET

koyma bilinci uyandırır. Oruç ibadeti bir taraftan toplumsal dayanışma duygularını geliştirirken diğer taraftan da toplumda güzel ahlakın yaygınlaşmasını sağlar.

Kurban ibadetiyle insan Allah'a (c.c.) olan bağlılığını gösterir. Kur'an-ı Kerim'de

"Bu hayvanların etleri de kanları da Allah'a ulaşmaz. Allah'a ulaşacak olan ancak sizin takvanızdır..."⁵² buyrulur.

buyrulur. kurban ibadetinin asıl amacının Allah'ın (c.c.) emrine boyun eğmek olduğu vurgulanmaktadır. Bu ayete uyarak hareket eden insan, kurban ibadetiyle Allah'ın (c.c.) rızasına ulaşmaya çalışır. Bunun yanında kurban bir paylaşma ibadetidir. Hz. Peygamber (s.a.v) kurban etinin üçe bölünerek bir bölümünün yoksullara dağıtılmasını, bir bölümünün akraba, tanıdık ve komşulara ikram edilmesini; kalanın da ev halkına ayrılmasını tavsiye etmiştir.⁵³ Böylece kurban bayramı bir kardeşlik ve yardımlaşma coşkısına dönüşmekte, komşuluk ve akrabalık bağlarını güçlendirmektedir.

Kurban ibadeti komşuluk ve akrabalık bağlarını güçlendirir.

İbadetlerde bireysel ve toplumsal birçok fayda vardır. Ancak Müslüman ibadetleri her şeyden önce Allah (c.c.) emrettiği için yapar. Çünkü onun asıl gayesi Allah'ın (c.c.) rızasını kazanmaktır.

Cemaatle namaz için bir araya gelmek dostluğun ve kardeşliğin gelişmesine katkı sağlar.

⁵² Hacc suresi, 37. ayet.

⁵³ bk. Ebû Dâvûd, Dahâyâ, 10.

6. Kur'an'dan Mesajlar: Bakara Suresi 177. Ayet

iyilik denilince aklınıza neler gelir?

لَيْسَ الْبِرَّ أَنْ تُوَلُّوا وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ
وَالْمَلَائِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّينَ وَآتَى الْمَالَ عَلَى حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينَ وَابْنَ
السَّبِيلِ وَالسَّائِلِينَ وَفِي الرِّقَابِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَاهَدُوا
وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ وَحِينَ الْبَأْسِ أُولَئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ ﴿١٧٧﴾

“Yüzlerinizi doğuya ve batıya çevirmeniz iyilik değildir. Asıl iyilik kişinin Allah’a, ahiret gününe, meleklerle, kitaba ve peygamberlere iman etmesi; sevdiği maldan yakınlarla, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışlara, yardım isteyenlere ve özgürlüğünü kaybetmiş olan kölelere harcaması; namazı kılıp zekâtı vermesidir. Böyleleri anlaşıp yaptıklarında sözlerini tutarlar; darlıkta, hastalıkta ve savaş zamanında sabrederler. İşte doğru olanlar bunlardır ve işte takva sahipleri bunlardır.” (Bakara suresi, 177. ayet.)

Kur'an-ı Kerim'in ikinci suresi olan Bakara suresinin 177. ayeti “Birr ayeti” olarak isimlendirilir. Birr kavramı iman ve ibadet başta olmak üzere her türlü iyilik, ihsan, itaat ve doğruluk anlamlarına gelir. Hz. Peygamber, “*Birr, ahlâk güzelliğidir.*”⁵⁴ buyurarak bu kavramın her çeşit erdemi kapsadığını ifade etmiştir.

Ayette “birr” kelimesinin kapsamına giren güzel nitelikler; imana, ibadete, ahlâka ilişkin olmak üzere üç başlıkta ele alınmıştır. Ayette zikredilen erdemler bu başlıklara örnek olarak verilmiştir. Ancak birr kavramının kapsamı sadece burada anlatılanlarla sınırlı değildir.

Bu ayette asıl iyiliğin, insanın yüzünü doğuya veya batıya çevirmesi olmadığı ifade edilmiştir. Asıl iyiliğin samimi bir iman, ibadet ve bunların neticesi olan güzel ahlakla ilgili olduğu açık biçimde belirtilmiştir. Böylece içinde iman, ibadet ve ahlâk erdemlerinin yer almadığı bir şekilciliğin din açısından temelde bir önem taşımadığı vurgulanmıştır. Özden yoksun bir şekilcilikle gerçek iyiliğe ulaşamayacağı belirtilmiştir.

Ayetin sonunda, zikredilen erdemlere sahip olan insanların dürüst ve takva sahibi kimseler olduğu vurgulanmaktadır. Birr kavramı başka bir ayette de şöyle geçmektedir: “... **İyilik (el-birr) ve takva konusunda yardımlaşın; kötülük (el-ism) ve düşmanlık yolunda yardımlaşmayın.**”⁵⁵ Müslümanlar sadece iyilik işlemekle ve takva sahibi olmakla yetinmemeli aynı zamanda bu konularda birbirleriyle yardımlaşma içinde olmalıdır. Hz. Peygamber de, “*Size doğruluğu tavsiye ederim. Doğrulukla iyilik bir bütündür ve bu ikisine sahip olanlar cennettedir.*”⁵⁶ buyurmuştur.

54 Müslim, Birr, 14, 15; Tirmizî, Zühd, 52.

55 Mâide suresi 2. ayet.

56 İbn Mâce, Duâ, 5.

25.02.2021 22:46

ÜNİTEMİZİ DEĞERLENDİRELİM

A. Aşağıdaki açık uçlu soruları cevaplayınız.

1. İslam'da ibadet kavramı neleri kapsar? Örneklerle açıklayınız.

.....

.....

2. İbadetlerde temel ilkeler nelerdir? Kısaca açıklayınız.

.....

.....

3. Ef'al-i mükellefin (mükelleflerin fiilleri) nelerdir? Örnekler vererek yazınız.

.....

.....

4. İbadetlerin bireyin ahlaki gelişimi üzerindeki etkileri nelerdir? Kısaca açıklayınız.

.....

.....

5. İbadetlerin toplumsal hayata katkıları nelerdir? Yazınız.

.....

.....

B. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

1. İbadet Allah'a (c.c.) imanın tabii bir sonucudur. Müslüman Allah'a (c.c.) olan bağlılığını ibadetle gösterir. İbadetler insanı iyiye, güzele ve doğruya yönlendirir.

Buna göre Allah'a (c.c.) inanan bir kimsenin aşağıdaki davranışlardan hangisini yapması beklenmez?

- A) Farz olan ibadetleri yerine getirir.
- B) İbadetleri gönüllü bir şekilde ve içtenlikle yapar.
- C) Güzel davranışlar yapmaya istekli olur.
- D) İbadet ederek toplumsal mevki kazanmaya çalışır.
- E) Allah'ın (c.c.) yasakladığı davranışlardan sakınır.

3. Ünite

İSLAM VE İBADET

2. Hz. Peygamberin farz ve vacibin yanı sıra devamlı yaptığı, çok az terk ettiği iş, davranış ve ibadetlerdir.

Yukarıdaki ifade aşağıdakilerden hangisini tanımlamaktadır?

- A) Mekruh
- B) Sünnet-i müekkede
- C) Müstehap
- D) Mendup
- E) Helal

3. Bütün şartları yerine getirilerek ve içerdiği hikmet ve manaları bizzat duyularak ve hissedilerek yapılan ibadetler, insanı hem dünya hem de ahiret hayatında gerçek mutluluğa götürür. Bilinçli olarak Yüce Allah'ın huzurunda olduğunu hissedenden insan, daima onun kontrolünde bulunduğunu düşünerek, hayatını onun emir ve yasakları, helal ve haramları çerçevesinde düzenler. Böylece ibadetler insanın sadece Yüce Yaratıcı ile olan ilişkilerini değil, aynı zamanda diğer insanlarla olan ilişkilerini de olumlu yönde etkiler.

Bu parçadan aşağıdakilerden hangisi çıkarılamaz?

- A) İbadetler insanlar arası ilişkileri olumlu yönde etkiler.
- B) İbadetler sadece insana kazandırdığı erdemler için yapılır.
- C) İbadetlerin insanın ahlaki gelişimine katkısı vardır.
- D) İbadetler insanı dünyada ve ahirette mutlu eder.
- E) İbadetlerin toplumsal bazı faydaları vardır.

4. Aşağıdakilerden hangisi İslam'a göre ibadette olması gereken özelliklerden biri değildir?

- A) İbadetin sadece Allah (c.c.) rızası için yapılması.
- B) İbadetin samimi duygularla yapılması.
- C) İbadetin Kur'an ve sünnete uygun olması.
- D) İbadetin kişiye maddi kazanç sağlaması.
- E) İbadetin Hz. Peygamberin öğrettiği şekilde yapılması.

5. Aşağıdaki seçeneklerin hangisinde verilenlerin tamamı İslam'a göre yapılması istenen fiillerden oluşmaktadır?

- A) Vacip – Sünnet – Mekruh
- B) Mendup – Haram – Sünnet
- C) Farz – Vacip – Sünnet
- D) Farz – Haram – Mekruh
- E) Mubah – Mendup - Mekruh

C. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri uygun kelimelerle doldurunuz.

(iyiliklere, kötülüklerden, bid'at, salih amel, sünnet, ibadet, mükellef)

1. İbadet insanı sevk eder, uzaklaştırır.
2. Hz. Peygamberin sünnetinde bulunmayan herhangi bir davranışın ibadet olarak uygulanmasıdır.
3. Hz. Peygamberin farz ve vacip ibadetlerin dışında yaptığı veya yapılmasını tavsiye ettiği davranışlara..... denir.
4. müminin Allah'ın (c.c.) rızasını kazanmak için kulluk görevini yerine getirmesi, emirlerine uyması ve yasaklarından kaçınmasıdır.
5. Dinin emirlerini yerine getirmek ve yasaklarından kaçınmakla sorumlu tutulan kimseye denir.

D. Aşağıdaki cümleler doğruysa başına (D), yanlışsa (Y) yazınız.

1. () İslam'da Allah (c.c.) rızası için yapılan her güzel davranış ibadet olarak değerlendirilir.
2. () Farz-ı ayn bazı Müslümanların yapmasıyla diğerlerinin üzerinden sorumluluğu kalkan ibadetlerdir.
3. () Hz. Peygamberin bazen yapıp bazen terk ettiği iş, davranış ve ibadetler sünnet-i gayr-i müekkededir.
4. () İbadetlerini aksatmayan bir Müslümandan güzel ahlaklı olması beklenir.
5. () Gösteriş için ve dünyevi beklentilerle yapılan ibadetler Allah (c.c.) katında geçersizdir.

3. Ünite

İSLAM VE İBADET

E. Aşağıdaki soruları cevaplayarak bulmacayı çözünüz.**Soldan Sağa**

1. İbadet edilen yer, ibadethane, tapınak.
5. Sözlükte yasaklanmış yer, koruluk, yasak bölge gibi anlamlara gelir. Dinî bir terim olarak ise Allah'ın (c.c.) kesin olarak yasakladığı söz ve davranışlar demektir.
7. Haramın karşıtı olarak sözlükte bir fiilin mubah, caiz ve serbest olması ve yasağın kalkması gibi anlamlara gelir. Dinî bir terim olarak izin verilmiş, hakkında bir yasaklama ve kısıtlama bulunmayan davranışları ifade eder.
8. Bir kimsenin dinen mecbur ve mükellef olmadığı halde sırf Allah rızasını kazanmak maksadıyla farz dışında kıldığı namaz, tuttuğu oruç ve yaptığı her türlü hayırlı iş ve davranış.
11. Sözlükte yapılması gerekli, zorunlu olan anlamına gelir. Terim olarak ise yapılması farz seviyesinde olmayan fakat sünnetten daha kuvvetli olan dinî hükümler anlamında kullanılmıştır.
12. Sözlükte yol, âdet, gidişat, huy, karakter, tavır, davranış gibi anlamlara gelir. Terim olarak ise Peygamberimizin (s.a.v.) farz ve vacip ibadetlerin dışında yaptığı veya yapılmasını tavsiye ettiği davranışlar anlamındadır.
13. Günün sabahla öğle arasındaki saatleri ve bu vakitte kılınan nafile namazın adı.

Yukardan Aşağı

2. Ramazanda yatsı namazından sonra kılınan yirmi rekatlık namaz.
3. Müminin Allah'ın rızasını kazanmak için kulluk görevini yerine getirmesi, emirlerine uyması ve yasaklarından kaçınması.
4. Nafile gece namazı.
6. Sözlükte istenen, arzulanan, kendisine çağrılan şey demektir. Terim olarak ise dinen yapılması kesin ve bağlayıcı olmaksızın istenen ve terkedilmesi kınanma-yan işleri ifade eder
9. Belirlenmiş, kesinleştirilmiş şey, pay, nasip gibi anlamlara gelir. Terim olarak ise dinin mükelleften yapılmasını kesin ve bağlayıcı şekilde istediği iş ve davranış-lar anlamındadır.
10. İslam dininde haram olmadığı hâlde hoş görülme-yen veya yapılması yasakla-nan durum, davranış.

İSLAM VE İBADET

3. Ünite

